

Rad epidemiološke službe Zavoda za zaštitu zdravlja Osijek prije i za vrijeme rata

Ivan Valek, Josip Milas i Karlo Kožul

UDK 616-036.22:61439:355/359
Prispjelo: u listopadu

Zavod za zaštitu zdravlja Osijek

Odlukom Štaba saniteta Republike Hrvatske određen je Zavod za zaštitu zdravlja Osijek kao nositelj aktivnosti na koordinaciji higijensko-epidemiološke službe za Slavoniju i Baranju. Dogovoreno je svakodnevno izvještavanje o stanju u vodoopskrbi, prehrani, o broju prognanika i epidemiološkim zbivanjima. Posao je organiziran tako da funkcioniranje ustanove ni u jednom trenutku nije došlo u pitanje. Odmah nakon stavljanja u punu pripravnost započeo je rad na osposobljavanju alternativnih izvora pitke vode u slučaju oštećenja ili uništenja gradskog vodovoda.

Osposobljeno je više od 250 bunara na području grada. Isto tako je posvećena pažnja pitanju javne masovne prehrane i osiguranju higijenskih uvjeta života i boravka prognanika. Napravljena je asanacija, dezinfekcija i deratizacija na prvim borbenim linijama, rovovima i skloništim. Zbog privremene okupacije izgubljen je uvid u epidemiološku situaciju dvadesetak sela općine Osijek.

Ključne riječi: epidemiološka služba, zaštita zdravlja, rat

Početak 1991. godine, u stanju veoma složene političke situacije na prostoru bivše Jugoslavije, dali su se naslutiti događaji u Republici Hrvatskoj. Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske 25. siječnja 1991. godine daje upute higijensko-epidemiološkim službama domova zdravlja i medicinskih centara o stavljanju u stanje stalnog dežurstva i svakodnevno komuniciranja sa središnjom javnozdravstvenom ekipom u Zagrebu. Tijekom vremena situacija u zemlji postaje ozbiljnija te od 3. svibnja 1991. godine Ministarstvo zdravstva izdaje naredbu o formiranju središnje higijensko-epidemiološke (HE) službe, regionalnih centara i stavljanju svih zdravstvenih ustanova u najviši stupanj pripravnosti.

ORGANIZACIJA SLUŽBE

Odlukom Štaba saniteta Republike Hrvatske, određen je Zavod za zaštitu zdravlja Osijek (ZZZZ) za nositelja aktivnosti na koordinaciji HE službi regije, a za glavnog koordinatora dr. Ivan Valek. Tom odlukom obuhvaćene su sljedeće općine: Osijek, Beli Manastir, Donji Miholjac, Đakovo, Našice, Oraštica, Podravska Slatina, Valpovo, Vinkovci, Vukovar i Županja.

Na cijelom području zajednice dogovoreno je svakodnevno izvještavanje o vodoopskrbi, prehrani, broju prognanika i važnijim epidemiološkim pojavama sa svakodnevnim izvještavanjem središta u Zagrebu. Suradnja i kontakt s većinom navedenih općina posto-

jala je za cijelo vrijeme rata. Okupacijom Baranje 25. kolovoza 1991. godine prestaje komunikacija s općinom Beli Manastir, a 4. rujna 1991. i s općinom Vukovar. Komunikacija s općinama Vinkovci i Županja također je povremeno bila otežana.

Tijekom rata prikupljaju se i obrađuju podaci o aktualnim epidemiološkim pojavama, prevenciji zaraznih bolesti, cijepljenjima te o stanju i kretanju zaraznih bolesti.

MIGRACIJA STANOVNIŠTVA – PROGNAICI

Nemilosrdan rat protiv Hrvatske, posebno u sjeveroistočnom dijelu Slavonije i Baranje prisilio je stanovništvo sela i gradova da napusti svoje stoljetno ognjište. Stanovnici sela u općinama Vinkovci, Vukovar i Beli Manastir već u srpnju i kolovozu, bivaju izgnani i migriraju u sigurnija mjesta i veće centre kao Osijek, Županja i Zagreb. U najviše napadanim mjestima dugi topnički i minobacački napadi nisu dopuštali ni da se sahrane mrtvi. Broj prognanika je u tijeku kolovoza i rujna naglo počeo rasti. Na cijeloj regiji u kolovozu 1991. registrirano je 5 611 prognanih, u prosincu iste godine 29 729, u travnju 1992. godine 27 731. Kao posljedica agresije na Herceg-Bosnu registrira se u travnju 1992. i 21 830 izbjeglica.

Prognanici su uglavnom bili smješteni u obiteljima, što je donekle smanjilo opasnost od izbijanja epidemija

većih razmjera. Oko 1 000 prognanih bilo je smješteno u dačke i studentske domove koji su uglavnom bili pod našom kontrolom i udovoljavali osnovnim higijensko-epidemiološkim uvjetima.

RAD U RATNIM UVJETIMA

Prije i za vrijeme rata redovito smo se opskrbljivali potrebnim sredstvima za rad: cjepivima, laboratorijskim materijalom, dezinficijensima, sredstvima za dezinfekciju i deratizaciju. Usprkos bombardiranju grada i same zgrade Zavoda rad je organiziran tako da funkcioniranje ustanove ni u jednom trenutku nije došlo u pitanje, kako rad u samom Zavodu tako i terenski rad.

Najveći problem bio je dolazak i odlazak radnika s posla, što je pogodnim kombiniranjem ekipa donekle ublaženo. Već u svibnju, nakon stavljanja u punu pripravnost, započeli smo u suradnji s odgovarajućim službama registriranje i osposobljavanje alternativnih vodoopskrbnih objekata u slučaju oštećenja ili uništenja gradskog vodovoda. Ukupno je registrirano i osposobljeno više od 250 bunara na području grada, a kontrola njihove ispravnosti rađena je cijelim tijekom ratnih zbivanja. Posebna pažnja posvećivana je pitanju prehrane te osiguranju higijenskih uvjeta života i boravka u objektima za smještaj prognanika te skloništima i podrumima. Redovito su se obavljali i poslovi sanacije, dezinfekcije i deratizacije u prvim borbenim linijama, rovovima i skloništima.

HIGIJENSKO-EPIDEMIOLOŠKA SLUŽBA U RATNIM UVJETIMA

Bez obzira na teškoće rata održan je ritam obavljanja mirnodopskih poslova. Zbog privremene okupacije izgubili smo uvid u epidemiološku situaciju oko 20 naselja općine Osijek. Na slobodnom dijelu obavljani su sljedeći zadaci:

- prijavljivanje i evidencija zaraznih bolesti se obavljala u onim mjestima koja nisu bila okupirana,
- zdravstveni pregledi radnika u prehrani, zdravstvenog osoblja i drugih,
- obavljali su se epidemiološki izvidi i ankete u dostupnim područjima,
- kontrolirana je prehrana u objektima javnog značaja te gotova jela,
- nadgledala su se higijenska stanja u objektima društvene prehrane te objektima koje je koristila Hrvatska vojska i policija,
- za alternativno opskrbljivanje vodom održavan je veći broj bunara s redovitim nadzorom i kloriranjem,
- gradski vodovodni sustav stalno je bio pod nadzorom, uzorci su se uzimali na određenim punktovima, a po potrebi i na drugim mjestima,

- u svim većim skloništima rađena je dezinfekcija i dezinfekcija,
- sa Civilnom zaštitom učinjena je asanacije područja na raznim dijelovima fronte,
- nadzirana je dispozicija otpadnih tvari koja se obavljala tijekom rata,
- nadzirao se smještaj dijelova Hrvatske vojske i pričuvne policije,
- uspostavila se suradnja sa sanitetom HV uz zajedničke izlaske, obavljanje epidemioloških poslova (izvidi, kontrola, uzimanje uzoraka za bakteriološku analizu),
- o svim epidemiološkim zbivanjima i događajima bila je stalna veza sa središtem u Zagrebu.

Od početka rata pa do danas zabilježene su dvije epidemije među pripadnicima HV. I u jednom i u drugom slučaju radilo se o stafilokoknom trovanju hranom. U oba slučaja stafilokok je utvrđen u uzorcima hrane koju je konzumirala vojska. Klinička slika oboljelih bila je: vrlo kratka inkubacija te burni simptomi kratkog trajanja (povraćanje i proljev).

Bjesnoća i cijepljenje protiv bjesnoće bili su dodatni veliki problemi. Ljudi su odlazeći od svojih domova ostavljali životinje same koje su lutale selima i po Osijeku. Stoga je porastao broj ugrizenih koji su se morali cijepiti jer su psi uglavnom bili nepoznati i njihov se nadzor nije mogao provoditi. Tako smo imali jedan slučaj da je ženu ugrizla divlja mačka i u nje je dokazana bjesnoća. Dva vojnika su gulili lisicu koja je bila bijesna. Dva lovca su gulili srndaća u kojega je dokazana bjesnoća.

KONTROLA ISPRAVNOSTI VODOOPSKRBE U RATNOM RAZDOBLJU

Osijek se tijekom rata opskrbljivao vodom iz gradskog vodovoda. Zbog posebnih tehničkih razloga (pucaanja cjevovoda) od 12. veljače do 30. ožujka 1992. godine grad se opskrbljivao vodom iz rijeke Drave tako da ni tada nije trebalo aktivirati prije pripremljene bunare. Problema u opskrbi vodom praktički nije bilo. U svim dijelovima grada još prije rata registrirani su i za upotrebu pripremljeni bunari koji su kasnije redovito klorirani i održavani pod nadzorom. Za bakteriološku i kemijsku ispravnost vode određeni su ratni punktovi za uzimanje uzoraka te se na tim lokacijama voda uzimala na kontrolu mnogo češće nego u mirnodopskim uvjetima. Pažnja je bila više usmjerena na bakteriološku ispravnost, jer u ovim uvjetima na kemijsku ispravnost ne možemo djelovati. Manji broj neispravnih uzoraka u bakteriološkom pogledu može se objasniti neispravnom vodovodnom instalacijom, lokalno, na mjestu uzimanja uzorka. Neispravni uzorci u kemijskom pogledu potječu od karakteristike dubinskih voda i mineralnog su podrijetla.

KONTROLA ISPRAVNOSTI HRANE

Posebna se kontrola obavljala glede ispravnosti važnijih živežnih namirnica, kako u proizvodnji tako i u njihovu prometu. Posebna pažnja bila je posvećena higijenskom i zdravstvenom nadzoru pripremanja i raspodjele gotovih jela. U svim kuhinjama javne prehrane za opskrbljivanje stanovništva, HV i prognanika po-

većan je broj uzimanja uzoraka za bakteriološku pretragu te broj briseva radnih površina, pribora i ruku uposlenog osoblja.

Posebna suradnja u nadzoru uspostavljena je sa sanitetskom službom vojske, veterinarskom i sanitarnom inspekcijom.

Abstract

WORK OF EPIDEMIOLOGICAL DEPARTMENT OF THE OSIJEK PUBLIC HEALTH INSTITUTE BEFORE AND DURING THE WARTIME 1991/92.

Ivan Valek, Josip Milas and Karlo Kožul

The Institute for Health Protection, Osijek

Medical corps headquarters made the decision that the Osijek Public Health Institute as carrier on the coordination of epidemiological service for region Slavonija i Baranja. Everyday reporting was agreed upon for the water of water supply, feeding through public kitchens, number of refugees and important epidemiological events. Work was organized in a way that functioning of the Institution never came in danger. Instantly after being put on alert, work on repair of alternative water resources, in case of damaging or destroying of city waterworks started.

During that process, more than 250 waterwells were repaired and made useful in the area. Special attention was given to mass feeding and sanitary conditions of life of refugees. Work was also done on the improvement of sanitary conditions, disinfection and deratization on the first front lines, trenches and shelters. Besides, rhythm of peacetime jobs was kept, even through because of temporary occupation, insight in the epidemiological situation about twenty villages was lost.

Key words: epidemiological department, public health, war

Received: October, 1992